

Molenaars van de molen *De Zwaluw* in de buurtschap Valom in de Uithuizer polder

Ten noorden van Uithuizen ontstond in 1827, na de aanleg van de Noorderdijk, de Uithuizer polder. Tijdens de stormvloed van 1877 brak de dijk door en beschadigde onder andere enkele in aanbouw zijnde woningen ten zuiden van de Noorderdijk zodanig dat zij 'omvielen'. Het buurtschap werd hierna Valom genoemd en later is dat zelfs de officiële naam geworden.

De gemeenschap die zich daar vestigde breidde zich gestaag uit en zo werden er, naast boerenbedrijven, ook een polderschool en enige panden van 'neringdoenden' gebouwd. Eén daarvan werd de bakkerij van het echtpaar Boddé-Knol aan de Emmaweg. Hendrik Boddé, geboren 7 februari 1858 to Uithuizen, was op 19 januari 1884 gehuwd met Aaltje Knol, geboren 11 augustus 1865 te Aduarderzijl, gemeente Ezinge.

AFB. 1. HENDRIK BODDE

AFB.2. AALTJE KNOL

Hendrik kocht in 1882 een perceel grond van ruim 7 are te Valom, waarop hij een huis met schuur liet bouwen. Op 2 mei van hetzelfde jaar richtte hij een verzoek aan 'Burgemeester en Wethouders en den Raad der gemeente Uithuizen', dat als volgt staat beschreven: "Kennisgeving, dat bij de vergadering van Burgemeester en Wethouders is ingekomen een verzoek van Hendrik Boddé, broodbakker, om eene bakkerij en stoom pel en koornmolen te mogen oprichten." Het verzoek wordt echter niet gehonoreerd. Enige jaren later, en wel op 28 juli 1886, is er in de 'Notulen van Burgemeester en Wethouders' van de gemeente Uithuizen te lezen: "Verzoek tot het bouwen eener koornmolen. De voorzitter zegt dat bij hem is ingekomen, een adres van H. Boddé alhier, om vergunning tot het oprichten van een wind-koornmolen in den Uithuizerpolder. Bij dat verzoek is overgelegd eene platte grondtekening in dubbel en eene omschrijving van de inrichting mede in dubbel."¹ Het verzoek wordt in behandeling genomen en op 22 september 1886 wordt een beslissing genomen, waarover het volgende is te lezen: "Oprichten koornmolen. Werd weder in behandeling genomen het verzoek van H. Boddé tot oprichting van een koornmolen door stoom gedreven. De voorzitter zegt dat nu er geene bezwaren tegen die oprichting bij dit collegie zijn ingebracht van hem de vergunning wel kan worden verleend. Welk voorstel zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen."²

In de hierna volgende omschrijving van het besluit wordt echter twee maal uitdrukkelijk vermeld "vergunning tot het oprichten van eene korenmolen door wind gedreven", alsmede "dat er geen vuur in de molen aanwezig mag zijn noch in kachels, noch in andere voorwerpen." Blijkbaar heeft Boddé het bedrijf voor 1886 uitgeoefend met behulp van een locomobiel van 8 pk, want deze werd in 1887 te koop aangeboden.

De molen werd vervolgens op enige afstand ten noorden van de bakkerij gebouwd. Boddé vroeg daarna opnieuw een vergunning aan voor het installeren van een stoomketel. Uit de bronnen is op te maken dat hem hiervoor in eerste instantie toestemming werd verleend, maar dat dit later weer werd ingetrokken. In de 'Notulen van Burgemeester en Wethouders' van de gemeente Uithuizen van 12 januari 1887 is namelijk te lezen: "Opheffing stoomketel. Werd gelezen eene missive van den heer Comm. des Kon. van den 8 dezer no. 10 (1 afd.) berichtende dat de aan H. Boddé alhier verleende vergunning tot oprichting van eene stoomketel is ingetrokken."³

De met riet gedekte achtkante koren- en pelmolen met een stellinghoogte van 20 voet (circa 6 meter), kreeg als naam *De Zwaluw*. Het gevlucht werd aanvankelijk Oud-Hollands uitgevoerd en de vlucht bedroeg 20 meter. Het achtkant was afkomstig van een afgebroken

▲ AFB. 4. DE MOLEN TE VALOM MET OUDHOLLANDS GEVLUCHT, EEN KORTE HOUTEN BINNENROEDE EN EEN IJZEREN AS. OPNAME OMSTREEKS 1920. (FOTO COLLECTIE B.D. POPPEN)

◀ AFB. 3. DE FOTO, EEN UITGAVE VAN BAKKER EN MOLENAAR SIKKEMA, TOONT HET MOLENAARSHUIS MET IN DE SCHUUR DE BAKKERU EN DE ERACHTER STAANDE MOLEN. DE FOTO IS GENOMEN OMSTREEKS 1909. (FOTO COLLECTIE BD, POPPEN)

watermolen te Terwispel, bij Gorredijk.⁴ In de molen werden 2 koppels maalstenen en een paar pelstenen geplaatst. In de schuur voor de molen was de bakkerij ondergebracht.

Het bedrijf van Boddé floreerde en in het gezin werden vier kinderen geboren, drie jongens en een meisje. Maar Hendrik Boddé had meer plannen en ideeën en op 15 januari 1900 verkocht hij de molen, bakkerij en kruidenierswinkel voor fl. 9.450,00⁵ en vertrok met zijn gezin naar Groningen. Daar vestigde hij zich als bakker in het pand Steenhouwerskade 3, met winkel en woonhuis, en liet achter het pand een bakkerij bouwen. Op 16 november 1931 overleed Hendrik, 73 jaar oud en zijn vrouw Aaltje overleed op 2 oktober 1944 in de leeftijd van 79 jaren. Hun zoon Edze zette het bedrijf niet alleen voort, maar richtte ook de brood, koek, beschuit en roggebroodfabriek "De Tijdgeest" op. Het pand was gelegen aan de A-weg te Groningen. Zoon Sijbrand opende in 1937 "Tearoom Indië" aan de Herestraat te Groningen.⁶

De nieuwe eigenaar van de molen en het bakkersbedrijf te Valom werd Dirk van der Laan (1859-1937), die op 18 april 1900 trouwde met Louwke Valk (geboren in 1861). Dirk was afkomstig van Baflo, waar hij het vak van bakker uitoefende.

In de jaarlijks aan de Commissaris van de Koningin in te zenden *Verslagen van de toestand der gemeente*, is over het jaar 1901, onder de rubriek *Nijverheid - Fabrieken* in de rubriek *Meelmalerij* dan ook de naam D. v d. Laan te lezen.

Ruim zeven jaar was hij bakker en molenaar te Valom, tot hij op 4 november 1907 het complex (bakkerij en molen) voor fl. 10.000,00 verkocht aan Klaas Sikkema (1884-1945).⁷ Twee jaar later, op 25 augustus 1909, trad Klaas in het huwelijk met Hendrikje Oosterhuis (1886-1980). Uit die periode stamt de prachtige, in opdracht van Sikkema uitgegeven ansichtkaart, waarop het

BOELDAG VAN AFBRAAK
Uithuizerpolder
 Op **Zaterdag 11 Maart 1950**, n.m. 2 uur zal ten verzoeken van de Heren **SIKKEMA** en **WIERSUM**, te Valom, Uithuizen, publiek à contant, worden verkocht:
De afbraak van een molen
 als Am. grenen balken, regels, dampalen, juffers, latten, brandhout, dakpannen, 1 koppel maalstenen, 2 pelstenen enz.
J. D. IMMENGA,
 Wnd. notaris te Uithuizen.

AFB. 6. DE ADVERTENTIE DIE OP 18 FEBRUARI 1950 IN DE OMMELANDER COURANT WERD GEPLAATST. (FOTO COLLECTIE B.D. POPPEN)

AFB. 5. OP DE FOTO 15 DE ROEDE MET DE ZELFZWICHTING
VERWIJDERD.

(FOTO W. O. BAKKER, OPNAME 10 OKTOBER 1948)

molenaarshuis met de molen prominent in beeld zijn gebracht.

In later jaren brak een houten roede, welke door molenmaker Pieter Takens te Onderdendam werd vervangen door een roede uit Vierverlaten. Dit was een geklonken ijzeren roede, met een goot aan de achterzijde van het fabrikaat Wieringa. Takens doorboorde de ijzeren as door de molen te laten draaien, een veel toegepaste werkwijze. De nieuwe roede werd voorzien van zelfzwichting. Voor de gehele operatie was Takens enige weken in de kost bij de molenaar.

In 1942 verkocht het echtpaar Sikkema de molen, de winkel en het bedrijf aan Jacob Start. Deze nam ook alle functies en beroepen over en was daardoor molenaar, bakker, kruidenier, caféhouder, handelaar in veevoerders, veehouder en varkensmester.

Op 12 februari 1943 brak de Wieringaroede, waarna Start verder maalde en pelde met één roede. In juli 1943 vloog een pelsteen uit elkaar en vernielde de zolders.

Voor de noodzakelijke reparaties kocht Start veel materiaal van de molen te Oudeschip, die in oktober 1943 voor afbraak werd verkocht. Met stellinghout werden de zolders hersteld en tevens werd een nieuwe pelsteen geïnstalleerd. Naar een nieuwe roede werd wel uitgekeken, doch werd uiteindelijk niet aangebracht, zodat de molen tot het voorjaar van 1948 bleef malen met één roe; van volledig herstel kwam het echter niet meer. Start vroeg op 7 mei 1949 een sloopvergunning aan, welke hem werd verleend.

In februari 1950 werd de molen door de zonen van de oud molenaar Sikkema gesloopt.

De overgebleven potroede ging naar de bekende molenmaker G. ten Have in Vorden.⁸

Op 11 maart 1950 vond een publieke verkoop van het sloopmateriaal plaats en aan het eind van 1950 was de molen geheel verdween. Het markante voormalige molenaarshuis is echter nog steeds aanwezig.

Noten:

1. Gemeentearchief Uithuizen. *Boek van afgekondigde publicatien door den Burgemeester, beginnende den 11 Augustus 1877*, No. 20 Fabrieken.
2. GaU. Notulen van Burgemeester en Wethouders over 1886, II, pag. 113.
3. GaU. Notulen van Burgemeester en Wethouders over 1887, Ib, pag. 175.
4. RHC Groninger Archieven, molenfiche nr. 138.
5. RHC GrA, toegang 95, inventarisnummer 132.
6. De familiefoto's voor dit artikel alsmede enige gegevens zijn welwillend beschikbaar gesteld door de heer W. Spaak te Veldhoven.
7. RHC GrA, toegang 95, inventarisnummer 141.
8. W.O. Bakker 'De koren- en pelmolen "De Zwaluw" te Valom', in: *De Zelfzwichter*, jrg. 12, nr. 46, juni 1987, pag. 30-32.